

LOKALIZACJA POSTERUNKÓW MILICJI OBYWATELSKIEJ NA TERENIE POWIATU GOSTYŃSKIEGO W LATACH 1945-1956

Milicja Obywatelska została utworzona na podstawie Manifestu Lipcowego Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego oraz dekretu o powołaniu MO z 7 października 1944 roku i podporządkowana organizacyjnie Resortowi Bezpieczeństwa Publicznego. Terenowe jednostki Milicji Obywatelskiej organizowano zgodnie z istniejącym podziałem administracyjnym kraju, to jest na szczeblach: wojewódzkim, powiatowym i gminnym. W związku z tym w Gostyniu umiejscowiono Komendę Powiatową MO, która nadzorowała i koordynowała działania podległych im jednostek gminnych MO, równych liczbie gmin wchodzących w skład powiatu.

W strukturze organizacyjnej komend powiatowych MO wyróżniano następujące ogniwa służbowe i stanowiska:

1. Kierownictwo Komendy (komendant powiatowy, zastępca komendanta do spraw polityczno-wychowawczych, instruktor polityczno-wychowawczy, oficer specjalny).
2. Sekretariat (sekretarz i maszynistka).
3. Referat Służby Zewnętrznej (starszy referent służby zewnętrznej).
4. Referat Służby Śledczej (starszy referent służby śledczej, fotograf-daktyloskop, starsi wywiadowcy – od 3 do 6 etatów, wywiadowcy – kilka etatów, przewodnik psa służbowego).
5. Referat Gospodarczy (intendent, podoficer broni i amunicji, podoficer rachunkowy, szofer, kucharka i pomoc kuchenna, sprzątaczką).
6. Referat Personalny (jednoosobowe stanowisko referenta personalnego).

Ponadto w strukturze Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej znajdował się pluton operacyjny – zwarta jednostka przeznaczona do prowadzenia akcji zbrojnych (zwłaszcza zwalczania podziemia poakowskiego). Pacyfikacja ugrupowań podziemnych spowodowała ich likwidację w maju 1947 roku. Natomiast jednostki najniższego szczebla – posterunki gminne MO – posiadały prostą strukturę. Obok stanowiska komendanta posterunku wyróżniano funkcję zastępcy do spraw polityczno-wychowawczych oraz szeregowych milicjantów (posterunkowych).

Pierwszy pluton Milicji Obywatelskiej na ziemi gostyńskiej został zorganizowany 28 stycznia 1945 roku i liczył około 35 osób, a tymczasowym komendantem powiatowym MO został Jan Bartosz. Pierwszymi gminnymi komendantami posterunków MO w powiecie gostyńskim byli: w Gostyniu – Ludwik Ziemiński, w Borku – Waław Baszyński, w Krobi – Jan Dopierała, w Poniecu – Antoni Sobasik, w Pępowie – Władysław Kowalewski, w Piaskach – Michał Balcer¹. W kolejnych miesiącach 1945 roku wykrystalizowała się struktura organizacyjna powiatowej komendy oraz posterunków MO w powiecie gostyńskim i przedstawiała się następująco: sztab Komendy Powiatowej włącznie z aparatem śledczym – 23 osoby, pluton operacyjny przy Komendzie Powiatowej – 31 osób, posterunek MO Gostyń – siedem osób, posterunek MO Borek – siedem osób, posterunek MO Pępowo – siedem osób, posterunek MO Krobia – siedem osób, posterunek MO Poniec – siedem osób.

Funkcjonariusze MO i UB na schodach Ratusza w Gostyniu (źródło GASO)

W październiku 1945 roku został zlikwidowany posterunek MO w Piaskach, a obwód ten podzielono: do posterunku Gostyń – teren do drogi Mszczyszyn–Smogorzewo dwór, włącznie Piaski, Bodzewo; do posterunku Borek – wschodnia granica posterunku Gostyń i południowa posterunku Pępowo; do posterunku Pępowo – Bodzewo [?], droga na wschód do Szelejewa

¹ M. K u l c z a k, *Z dziejów ziemi gostyńskiej w latach 1945-1956*, Gostyń 2013, s. 112-113.

i na południowy wschód droga do Pogorzeli. Prośby Józefa Śrona o pozostawienie posterunku MO przynajmniej w każdej gminie nie dały rezultatu².

Komenda Powiatowa MO w Gostyniu, ulica 3 Maja 249³

Pierwszy budynek, w którym zlokalizowana została Komenda Powiatowa MO w Gostyniu, znajdował się przy ulicy 3 Maja pod numerem 249⁴. Gmach ten zajęły organa bezpieczeństwa publicznego w 1945 roku, tuż po wkroczeniu Armii Czerwonej na teren powiatu gostyńskiego. Od 20 stycznia 1921 roku dom był własnością Skarbu Państwa i administrowany przez Państwowy Inspektorat Szkolny i Policję Państwową, a w czasie okupacji niemieckiej gmach zajmowała żandarmeria niemiecka⁵. Nieruchomość ta składała się z wybudowanego w 1909 roku wolno stojącego murowanego budynku mieszkalnego o dwóch kondygnacjach, podpiwniczonego, z poddaszem i dachem o drewnianej konstrukcji, krytym dachówką. Łączna kubatura budynku liczyła 1499 m³. W skład nieruchomości wchodził także murowany budynek gospodarczy kryty papą o kubaturze 73 m³. Z tyłu znajdował się ogród warzywny. Łączna powierzchnia nieruchomości liczyła 0,2553 ha.

Warto dodać, że standard był jak na owe czasy bardzo wysoki, bowiem budynek posiadał instalację elektryczną i gazową oraz 10 pokoi biurowych⁶. Formalnie został przekazany przez Zarząd Miejski w Gostyniu – który reprezentował burmistrz Tadeusz Penkalski – Powiatowemu Urzędowi Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu na podstawie akt zdawczo-odbiorczych z 12 lipca 1949 roku⁷, z przeznaczeniem na siedzibę Komendy Powiatowej MO. W latach pięćdziesiątych XX wieku o zwrot budynku starało się Ministerstwo Oświaty. Jednak dyrektor Szefostwa Zaopatrzenia MBP kategorycznie odmówił zwrotu nieruchomości, argumentując tę decyzję brakiem odpowiednich pomieszczeń w Gostyniu na funkcjonowanie Komendy Powiatowej MO⁸.

² *Pismo Powiatowego Komendanta MO do Starosty Powiatu Gostyńskiego z 6 października 1945 roku*, www.gaso-gostyn.pl [dostęp: 10 maja 2019 roku].

³ W wyniku zmiany nazw ulic w Gostyniu, która miała miejsce około 1950 roku, ulica 3 Maja została przemianowana na ulicę Juliana Marchlewskiego. Numer nieruchomości pozostał ten sam.

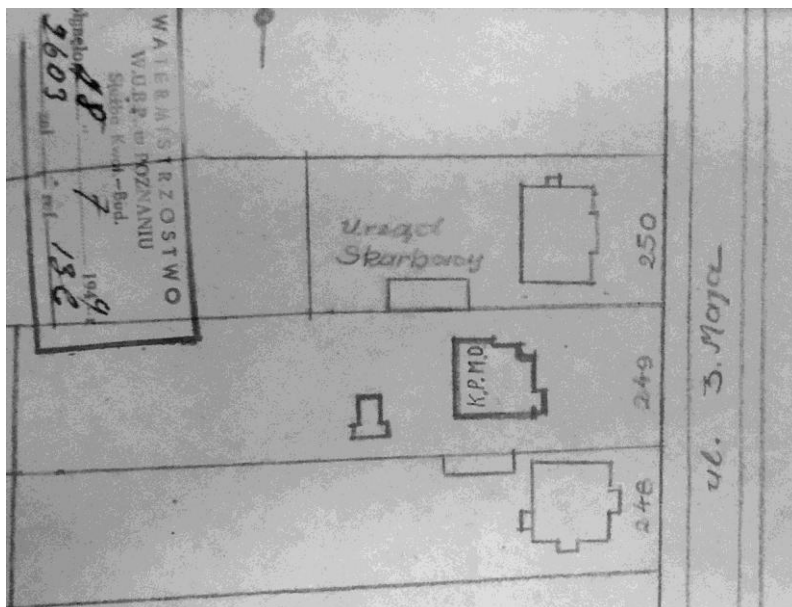
⁴ Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu (dalej: IPN Poznań), Po 083/402: *Kompleks nr 9166 Gostyń ul. Marchlewskiego 249*.

⁵ IPN Poznań, *Karta budynku*, k. 1-5.

⁶ IPN Poznań, *Karta budynku*, k. 20-22.

⁷ IPN Poznań, *Akta zdawczo-odbiorcze przyjęcia budynku*, k. 18.

⁸ IPN Poznań, *Pismo z dnia 22 sierpnia 1950 roku dyrektora Szefostwa Zaopatrzenia MBP do Ministerstwa Oświaty w sprawie budynku w Gostyniu*, k. 16.

Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja KPMO w Gostyniu, ul. 3 Maja 249

W związku z przeniesieniem siedziby Komedy Powiatowej MO w Gostyniu do gostyńskiego ratusza oraz budynku przy ulicy Leszczyńskiej 10, Komendant MO w Gostyniu podporucznik Dombka złożył 24 marca 1955 roku wniosek o zezwolenie na urządzenie pomieszczeń mieszkalnych dla rodzin milicjantów w budynku zajmowanym przez Komendę Powiatową MO. Wniosek swój argumentował brakiem mieszkań w Gostyniu. Szacował, że w ten sposób uda się zaadaptować pomieszczenia komendy na cztery mieszkania. W 1956 roku sześć izb zajmowanych było przez trzy rodziny funkcjonariuszy MO, a pięć izb przez dwie rodziny byłych pracowników organów bezpieczeństwa⁹.

Kolejny wniosek zastępcy komendanta MO porucznika Kaczmarka z 19 listopada 1956 roku dotyczył przekazania nieruchomości przy ulicy Marchlewskiego 249 pod nadzór Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyniu. Wniosek swój argumentował brakiem środków finansowych na przeprowadzanie bieżących konserwacji i remont budynku¹⁰. Kwatermistrzostwo Komendy Głównej przychyliło się pozytywnie do wniosku przekazania w zarząd i administrację na rzecz Prezydium Rady Narodowej nieruchomości położonych nie tylko w Gostyniu przy ulicy Marchlewskiego 249, ale też

⁹ IPN Poznań, *Wniosek Komendanta MO w Gostyniu o zezwolenie na urządzenie pomieszczeń mieszkalnych w budynku biurowym dotychczas zajmowanym przez KPMO Gostyń ul. Marchlewskiego 249*, k. 25.

¹⁰ IPN Poznań, *Wniosek Komendanta MO w Gostyniu o przekazanie nieruchomości w administrację Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyniu*, k. 31.

w Piaskach przy ulicy Warszawskiej 30 i w Pępowie¹¹. Sprawy przejęcia nieruchomości przy ulicy Marchlewskiego 249 zostały formalnie uregulowane na podstawie protokołu zdawczo-odbiorczego z 19 grudnia 1956 roku. Na mocy tego dokumentu w przekazanej 28 grudnia 1956 roku nieruchomości znajdowały się cztery izby przeznaczone dla funkcjonariuszy MO oraz sześć izb zajmowanych przez byłych funkcjonariuszy MO i UB¹².

W 1950 roku Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej zwróciła użytkowany od 1945 roku budynek garażu przy ulicy Nowe Wrota 9. Właścicielem tego murowanego, krytego papą i wyposażonego w instalację elektryczną budynku był Andrzej Paizert. Za dotychczasowe korzystanie milicja płaciła właścicielowi miesięczną dzierżawę w wysokości 21,60 zł. Głównymi powodami zwrotu garażu była odległość licząca około 200 metrów pomiędzy wspomnianym budynkiem a komendą oraz względy ekonomiczne wynikające z płaconej dzierżawy. Poza tym stwierdzono, że garaż znajdujący się przy budynku Komendy Powiatowej MO w zupełności wystarczy na potrzeby jednostki. Szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu porucznik Weinert kategorycznie zabronił wykorzystywania garażu do celów prywatnych przez pracowników milicji czy UB¹³.

Posterunek MO w Gostyniu, Rynek 2

10 stycznia 1948 roku została podpisana umowa najmu pomieszczeń w gostyńskim ratuszu na potrzeby funkcjonowania posterunku MO w Gostyniu. Osobami reprezentującymi strony byli: Burmistrz Gostynia Tadeusz Penkalski jako wynajmujący i Komendant MO w Gostyniu por. Marcin Jałocha występujący jako najemca. Umowa ta została zatwierdzona przez Szefa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu i obowiązywała od 1 stycznia 1948 roku na czas nieograniczony. W ten sposób Zarząd Miejski w Gostyniu wynajął Komendzie Powiatowej MO w Gostyniu na cele służbowe trzy lokale biurowe na parterze oraz jeden pokój na piętrze gostyńskiego ratusza z przeznaczeniem na pomieszczenia posterunku MO w Gostyniu.

Pokój na piętrze przeznaczony został na pomieszczenie socjalne dla skoszarowanych milicjantów. Tytułem czynszu najemca zobowiązał się płacić miesięcznie 150 zł do 15 dnia każdego miesiąca z góry. Cenę ustalono według czynszu dzierżawczego z 1 września 1939 roku. W ramach umowy drobne naprawy i uszkodzenia najemca zobowiązał się opłacać we własnym

¹¹ IPN Poznań, *Pismo Kwatermistrza KW MO w Poznaniu por. Wawrzyniaka do Kwatermistrzostwa Komendy Głównej MO*, k. 32.

¹² IPN Poznań, *Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania nieruchomości położonej w Gostyniu przy ulicy Marchlewskiego nr 249, woj. poznańskie*, k. 33-34.

¹³ IPN Poznań, Po 083/406: *Kompleks nr 9165 Gostyń Nowe Wrota 9*, k. 1.

zakresie. Poza tym do dyspozycji funkcjonariuszy MO oddano cztery pokoje znajdujące się na parterze ratusza. Najemca został zobowiązany do uiszczania wszelkich opłat z tytułu korzystania z centralnego ogrzewania oraz energii elektrycznej, ale dopiero po założeniu osobnego licznika¹⁴. Zespolecie Milicji Obywatelskiej z aparatem bezpieczeństwa publicznego zgodnie z rozkazem numer 13 Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 18 marca 1949 roku wprowadziło istotne zmiany w strukturze poziomej milicji każdego szczebla¹⁵.

Na poziomie powiatu szef PUBP stawał się przełożonym komendanta powiatowego MO. W związku ze zmianami organizacyjnymi w resorcie bezpieczeństwa publicznego 7 marca 1952 roku podpisana została nowa umowa najmu pomieszczeń w ratuszu. Tym razem zawarto ją między Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyniu a Powiatowym Urzędem Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu. Zakres jej obejmował najem 10 pokoi biurowych na pierwszym i drugim piętrze. Umowa obowiązywała od 1 października 1950 roku. Tytułem czynszu najemca, czyli PUBP w Gostyniu, miał płacić miesięcznie 15 złotych. Dodatkowo w okresie zimowym, czyli od 1 listopada do 1 kwietnia, za korzystanie z centralnego ogrzewania PUBP miał płacić węglem lub koksem. Przelicznik obejmował 15 kg na 1 m³. Umowa obowiązywała na czas nieokreślony¹⁶. Kolejne zmiany organizacyjne zaszły 13 listopada 1956 roku, kiedy to ukazał się *Dekret o Organizacji Naczelnych Organów Państwowych*. Na mocy owego dekretu likwidacji uległ Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego, a ochronę ustroju i interesów państwa powierzono ministrowi spraw wewnętrznych, w terenie zaś wojewódzkim i powiatowym komendom Milicji Obywatelskiej¹⁷.

Zmiany te spowodowały połączenie w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych mocno zredukowanych kadrowo i strukturalnie pionów organów bezpieczeństwa z milicją. 7 grudnia 1956 roku Zastępca Komendanta Milicji Obywatelskiej w Gostyniu porucznik Stanisław Kaczmarek złożył wniosek o zdanie pomieszczeń w ratuszu, które do tej pory wynajmowane były na potrzeby gostyńskiej Komendy Powiatowej MO. W jej skład wchodziły trzy lokale posterunku MO o łącznej powierzchni 103 m² oraz dziewięć pomieszczeń Powiatowego Biura Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych o powierzchni 160 m². Powodem zdania tych pomieszczeń był fakt przeniesienia posterunku do gmachu Komendy Powiatowej MO w Gostyniu przy ulicy Leszczyńskiej 10. Budynek ten – własność MSW – był wykorzystywany przez Delegaturę ds. Bezpieczeństwa Publicznego oraz przez biblio-

¹⁴ IPN Poznań, Po 083/403: *Kompleks nr 91.63, odpis umowy najmu*, k. 3.

¹⁵ *Rozkaz nr 13 Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 18 marca 1949 roku* [w:] P. M a j e r, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL*, Toruń 2003, s. 216–217.

¹⁶ IPN Poznań, Po 083/403: *Kompleks nr 91.63, odpis umowy najmu*, k. 4.

¹⁷ H. D o m i n i c z a k, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944-1990*, Warszawa 1997, s. 33.

tekę, którą przeniesiono do gmachu Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gostyniu. W ten sposób zostało zwolnionych osiem pomieszczeń biurowych. W zupełności zaspokoili one potrzeby przeniesionych z ratusza milicjantów¹⁸. W związku ze zwolnieniem pomieszczeń w ratuszu porucznik Kaczmarek zaproponował, aby zostały wykorzystane na mieszkania dla sześciu rodzin pracowników milicji. 7 stycznia 1957 roku Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyniu wyraziło zgodę na adaptowanie pomieszczeń w ratuszu na mieszkania dla pracowników gostyńskiej Komendy MO¹⁹. Odpowiednią zgodę na dokonanie translokacji biur gostyńskiej MO wydał także Kwatermistrz Komendy Wojewódzkiej MO w Poznaniu kapitan Stanisław Jurago²⁰.

Posterunek MO w Borku, ulica Jaraczewska 2 oraz Rynek 1

Budynek przy ulicy Jaraczewskiej 2 w Borku Wlkp. został zajęty przez organa bezpieczeństwa publicznego 10 lutego 1945 roku z przeznaczeniem na potrzeby funkcjonowania miejscowego posterunku MO²¹. Budynek ten od 1921 roku był własnością Skarbu Państwa i mieścił się w nim posterunek Policji Państwowej. Powierzchnia parterowej nieruchomości liczyła 0,2553 ha i składała się z podpiwniczonego, wolno stojącego budynku o konstrukcji murowanej z poddaszem krytym dachówką. Konstrukcja dachu była drewniana. Łączna jego kubatura liczyła 820 m³. Drugi obiekt wchodzący w skład nieruchomości to budynek gospodarczy, który liczył 281 m³. Całość ogrodzonej posesji stanowiło, oprócz wspomnianych dwóch budynków, także wybrukowane kamieniem polnym podwórze i ogród warzywny²².

Budynek posterunku składał się z dwóch izb biurowych i poczekalni oraz mieszkań dla pracowników posterunku: jedna kawalerka, jedno mieszkanie jednoizbowe oraz dwa dwupokojowe mieszkania z kuchnią. Wszystkie pomieszczenia wyposażone były w piece i palniki gazowe oraz toalety. Oprócz tego nieruchomość posiadała dwa drewniane ustępy i jeden pisuar oraz murowany śmietnik²³. Posterunek MO mieścił się w tym budynku do 10

¹⁸ IPN Poznań, Po 083/403: *Kompleks nr 91.63, Wniosek Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej o zdanie 3 lokali Posterunku MO oraz 9 lokali Powiatowego Biura Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych, Rynek 2 w Gostyniu*, k. 25.

¹⁹ IPN Poznań, *Pismo Przewodniczącego Prezydium Franciszka Filipowiaka do KPMO informujące o wyrażeniu zgody na urządzenie mieszkań dla pracowników KPMO w Gostyniu*, k. 24.

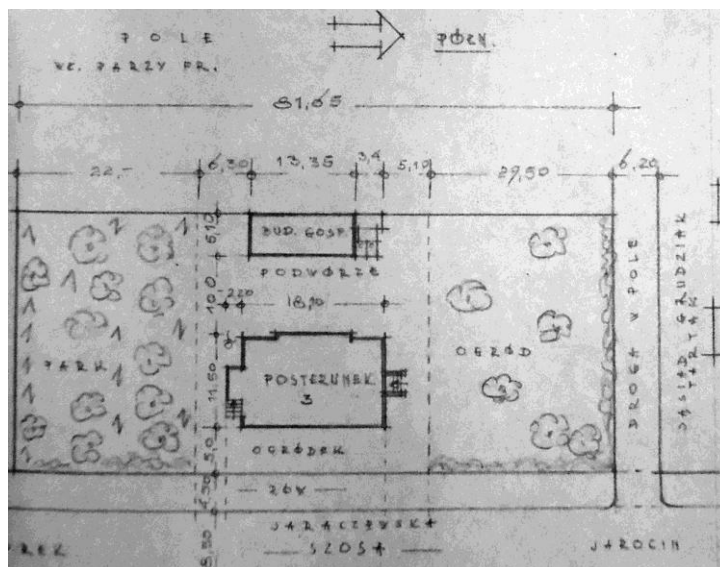
²⁰ IPN Poznań, *Pismo Kwatermistrza Komendy Wojewódzkiej M.O. w Poznaniu kapitana Stanisława Juragi w sprawie wyrażenia zgody na translokację dotychczas zajmowanych lokali przy ul. Rynek 2 do budynku KPMO przy ul. Leszczyńskiej 10 w Gostyniu*, k. 27.

²¹ IPN Poznań, Po 158/1314: *Kompleks nr 9167, powiat Gostyń, Borek ul. Jaraczewska 2*.

²² IPN Poznań, *Karta obiektu nr 9167*, k. 6-9.

²³ IPN Poznań, *Karta obiektu nr 9167*, k. 9-13.

lutego 1956 roku, kiedy to na podstawie protokołu zdawczo-odbiorczego nieruchomości została przejęta przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Borku Wlkp²⁴. Od tej pory podlegał Zarządowi Budynków Mieszkalnych.

Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja posterunku MO w Borku Wlkp.

Konieczność przeniesienia posterunku MO z ulicy Jaraczewskiej 2 do budynku ratusza była podyktowana następującymi względami: zmniejszenie kosztów administracyjno-komunalnych jednostki, lepsze warunki pracy funkcjonariuszy w nowo wyremontowanych izbach ratusza oraz uzyskanie jednego mieszkania dla rodziny milicjanta po opróżnionym posterunku MO²⁵. Na mocy porozumienia między Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Borku Wlkp. a Komendą Powiatową Milicji Obywatelskiej w Gostyniu z 2 maja 1956 roku funkcjonariusze MO rozpoczęli pracę w nowym posterunku mieszczącym się w budynku ratusza. Składał się z dwóch izb o powierzchni 44 m² i korytarza o powierzchni 14,40 m². Posterunek wyposażony był w instalację elektryczną i dwa piece²⁶.

Warto odnotować, że 18 stycznia 1946 roku oddział podziemia niepodległościowego AK „Dzielny” pod dowództwem Giedymina Rogińskiego zajął Borek Wlkp. Rozbrojono posterunek MO i miejscową placówkę UBP.

²⁴ IPN Poznań, *Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania nieruchomości położonej w Borku przy ul. Jaraczewskiej nr 2.*

²⁵ IPN Poznań, Po 158/1315: *Posterunek MO Borek Wlkp., Wniosek Kwatermistrza Komendy Wojewódzkiej MO w Poznaniu do Kwatermistrza Komendy Głównej MO w sprawie przeniesienia posterunku MO Borek Wlkp.*, k. 6.

²⁶ IPN Poznań, *Karta lokalu posterunku MO Borek Wlkp.*, k. 11.

Wymierzono karę cielesną funkcjonariuszowi UB Wacławowi Kaczmar-skiemu oraz sekretarzowi Polskiej Partii Robotniczej, Błaszczukowi, rozbito też Agencję Poczтовую. Oddział zdobył trzy karabiny, pistolet maszynowy i 950 sztuk amunicji oraz umundurowanie. Następstwem tego zdarzenia było aresztowanie 5 lutego 1946 roku komendanta posterunku MO w Borku Wacława Baszyńskiego i skazanie go na 10 lat pobytu w więzieniu, ponieważ został uznany za współpracownika oddziału AK „Dzielny”. 18 kwietnia 1947 roku po ponownym rozpatrzeniu sprawy uniewinniono go od zarzucanych mu czynów²⁷.

Kolejny raz posterunek MO w Borku został rozbrojony 31 marca 1946 roku przez członków oddziału podziemia niepodległościowego pod dowództwem „Małego”. Otóż w nocy o godzinie 23.15 do wnętrza posterunku wtargnęli partyzanci i rozbroili trzech milicjantów, rekwirując im sześć karabinów, motocykl oraz rower²⁸.

W związku z wydarzeniami styczniowymi i marcowymi starosta gostyński Teofil Hałas zwrócił się do Komendy Powiatowej MO w Gostyniu oraz burmistrza Borku Wlkp. z propozycją przeniesienia miejscowego posterunku milicji do ratusza lub ewentualnie do domu, gdzie mieścił się gminny posterunek Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego²⁹. W ten sposób starano się zareagować na wcześniejsze rozbrojenie posterunku. Burmistrz Borku Wlkp. Nowak następnego dnia poinformował gostyńskiego starostę, że jego zarządzenie wykonano i posterunek został przeniesiony do lokalu mieszczącego się przy Rynku 9³⁰. Informacja o przeniesieniu posterunku MO w Borku nie została odnotowana w dokumentacji *Kompleksu nr 9167* Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu i w związku z tym można przyjąć, że miała ona charakter tymczasowy.

Posterunek MO w Krobi, ulica Kolejowa 27

Posterunek MO znajdował się w budynku przy ulicy Kolejowej 27³¹. W skład kompleksu wchodził murowany budynek biurowo-mieszkalny, kryty dachówką, wyposażony w instalację elektryczną i gazową oraz murowany wolno stojący budynek gospodarczy o drewnianej konstrukcji dachu pokryty papą.

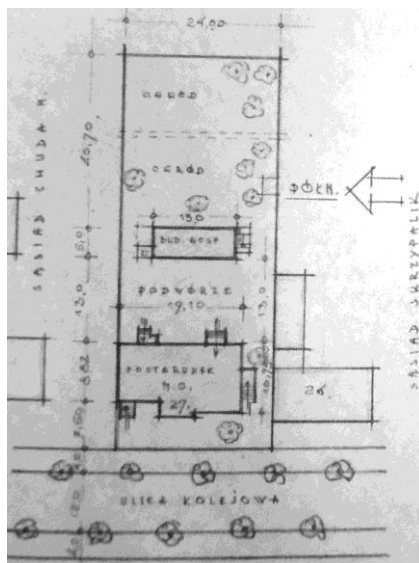
²⁷ M. K u l c z a k, *Z dziejów ziemi gostyńskiej...*, s. 138.

²⁸ IPN Poznań, Po 003/292: *Sprawa obiektowa „Las”*, k. 37.

²⁹ *Pismo Starosty Powiatu Gostyńskiego do Powiatowego Komendanta MO oraz burmistrza Borku Wlkp. z 3 kwietnia 1946 roku*, www.gaso-gostyn.pl [dostęp: 10 maja 2019 roku].

³⁰ *Pismo Burmistrza Borku Wlkp. do Starosty Powiatu Gostyńskiego z 4 kwietnia 1946 roku*, www.gaso-gostyn.pl [dostęp: 10 maja 2019 roku].

³¹ IPN Poznań, Po 158/1316: *Kompleks nr 9169, powiat Gostyń, Krobia ul. Kolejowa 27*, k. 1.

*Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja posterunku MO
w Krobi, ul. Kolejowa 27*

Obiekty te były od 1920 roku własnością Skarbu Państwa administrowane przez Policję Państwową. W czasie wojny nieruchomość zajęta została przez niemiecką żandarmerię. Od 10 lutego 1945 roku w budynku tym funkcjonował posterunek MO³². Nieruchomość oficjalnie została przekazana w zarząd PUBP w Gostyniu na podstawie protokołu zdawczo-odbiorczego 11 lipca 1949 roku. Stroną przekazującą nieruchomość był burmistrz Krobi. Posterunek składał się z trzech pomieszczeń biurowych oraz pięciu izb mieszkalnych o łącznej kubaturze 1068 m³. W skład nieruchomości wchodził także utwardzony kamieniem polnym plac o powierzchni 260 m², plac o podłożu żwirowym, który liczył 420 m² oraz ogród warzywny o powierzchni 1200 m². Nieruchomość była ogrodzona płotem murowano-drewnianym oraz siatką drucianą o łącznej długości 270 m. W skład kompleksu wchodziły dwa śmietniki oraz dwa doły kloacalne. Budynek był wyposażony w urządzenia do gotowania i ogrzewania: siedem pieców, dwa trzony kuchenne, kocioł oraz sześć palników gazowych³³. 8 lutego 1956 roku nieruchomość została przekazana Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Krobi, którą reprezentował Przewodniczący Prezydium Jan Szpurka³⁴.

Oddział AK „Dzielny” pod dowództwem Mariana Rączki ps. „Kościuszko” 17 lipca 1946 roku, w trakcie rajdu zarekwirowanym samochodem

³² IPN Poznań, *Akta zdawczo-odbiorcze przyjęcia budynku z 11 lipca 1949 roku*, k. 7.

³³ IPN Poznań, *Karty budynku kompleksu*, k. 5-10.

³⁴ IPN Poznań, *Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania nieruchomości położonej w Krobi ul. Kolejowa 27*, k. 2-3.

ciężarowym po powiecie gostyńskim, opanował lokalny posterunek MO. Po rozbrojeniu komendanta oraz dwóch funkcjonariuszy milicji zarekwirował broń znajdującą się na posterunku. Tego samego dnia rozbroił też ochronę obozu jenieckiego w Pudliszkach, rekwirując dziewięć karabinów i amunicję. Opanował też posterunek MO w Poniecu. Tam rozbroił funkcjonariusza UB w Gostyniu Mieczysława Wojczuka oraz trzech milicjantów³⁵.

Posterunek MO w Pępowie, Szosa Gostyńska 6

Budynek został przejęty na potrzeby MO 2 lutego 1945 roku. W skład kompleksu wchodziły dwa budynki położone w Pępowie przy Szosie Gostyńskiej 6³⁶. Przed wojną znajdował się w tym miejscu posterunek Policji Państwowej, a w czasie wojny posterunek żandarmerii niemieckiej³⁷. Posesja obejmowała dwa murowane budynki: mieszkalno-biurowy i gospodarczy. Pierwszy był parterowy, kryty dachówką, o dwuspadowym dachu, drugi natomiast pokryty papą. Oprócz budynków w skład kompleksu wchodziła murowana, wolno stojąca piwnica ze sklepieniem pokrytym ziemią³⁸. Wewnątrz znajdował się areszt o powierzchni 27 m². Łącznie obszar nieruchomości obejmował 0,1279 ha i składał się z: terenu zabudowanego liczącego 144 m², podwórza o wielkości 385 m² oraz ogrodu warzywnego o powierzchni 585 m². Kubatura budynku biurowo-mieszkalnego wynosiła 426 m³, a budynku gospodarczego 271 m³. Teren ten był ogrodzony płotem o długości 151 m zbudowanym z drewnianych pali i siatki drucianej. Podwórze wyłożono brukiem z kamieni polnych.

Kompleks wyposażony został w wierconą studnię, stały śmietnik oraz ubikacje. Gmach posiadał instalację elektryczną oraz cztery piece i kocioł³⁹. Parter budynku przeznaczony był na biura posterunku MO, natomiast na poddaszu znajdowały się trzy mieszkania dla miejscowych milicjantów. Nieruchomość ta formalnie stanowiła własność Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na podstawie aktu zdawczo-odbiorczego z 11 lipca 1949 roku, przekazaną przez Wójtostwo Gminy Pępowo⁴⁰. Natomiast 19 grudnia 1956 roku budynki zostały zdane przez Komendanta Powiatowego MO w Gostyniu na rzecz Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Pępowie⁴¹.

³⁵ IPN Poznań, Bu 00294/49/19: *Bojówka „Kościuszko”*, k. 25.

³⁶ IPN Poznań, Po 158/1317: *Kompleks nr 9168, Powiat Gostyń, miejscowość Pępowo, szosa Gostyń-Pępowo nr 6*.

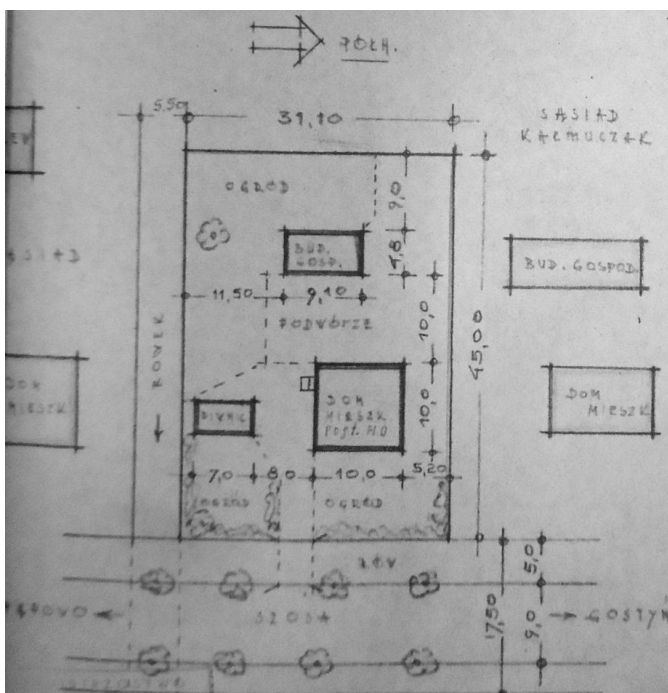
³⁷ IPN Poznań, *Wniosek Komendy Milicji Obywatelskiej w Gostyniu o przekazanie nieruchomości w administrację Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Pępowie*, k. 4.

³⁸ IPN Poznań, *Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania nieruchomości położonej we wsi Pępowo Nr 6*, k. 2-3.

³⁹ IPN Poznań, *Karta budynku*, k. 18-22.

⁴⁰ IPN Poznań, *Akta zdawczo-odbiorcze przyjęcia budynku*, k. 14.

⁴¹ IPN Poznań, *Wniosek Komendy Powiatowej MO w Gostyniu o przekazanie budynku na rzecz Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej*, k. 4.

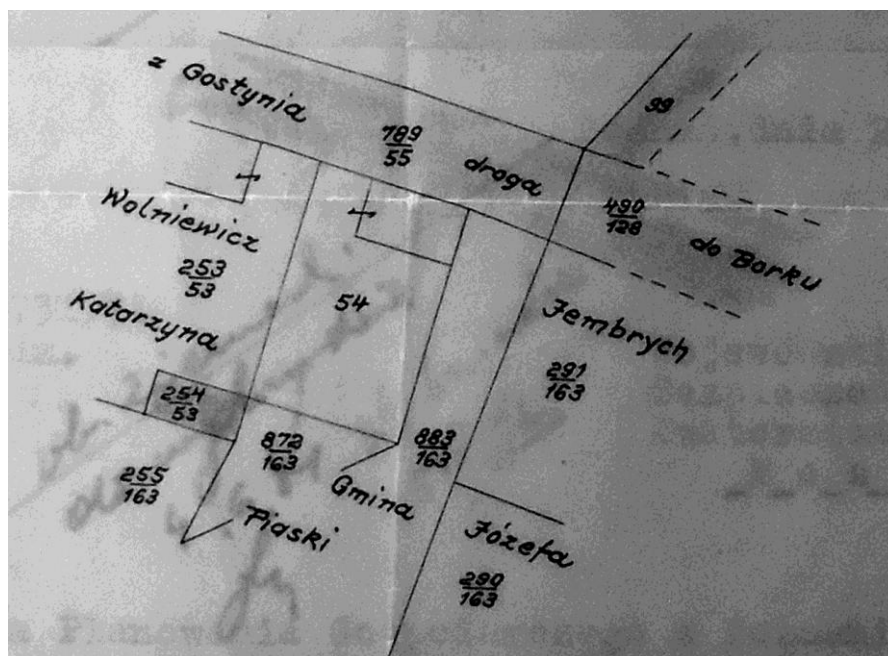
Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja posterunku MO
w Pępowie, Szosa Gostyńska 6

Posterunek MO w Piaskach, ulica Warszawska 30

Na potrzeby funkcjonowania miejscowego posterunku MO wytypowano kilka budynków. Pierwszy był zlokalizowany przy ulicy Warszawskiej 30 i został przejęty jako mienie poniemieckie przez Skarb Państwa. W czasie wojny mieszkał w nim Niemiec Ernst Rauhut⁴². Żeby dom ten doprowadzić do stanu używalności, należało przeprowadzić spory remont. Według protokołu sporządzonego 7 maja 1951 roku komisja w składzie: starszy referent WUBP w Poznaniu Waclaw Świadek, Komendant Powiatowy MO w Gostyniu Waclaw Waberski oraz starszy referent PUBP w Gostyniu Stanisław Matuszak ustaliła konieczność wykonania wielu robót remontowych. Obejmowały one: rozebranie istniejących podłóg, odbudowanie nowych ścian działowych, naprawę i otynkowanie ścian, budowę kanału wentylacyjnego, położenie nowej podłogi, zrobienie drzwi, balustrady, czterech okien z kratami, okienka dla dyżurki, wymalowanie ścian i sufitów oraz roboty dekarско-blacharskie. Całość kosztów remontu oszacowano na kwotę 24 000 zł. Za-

⁴² IPN Poznań, Po 083/404: *Kompleks nr 9172 Piaski ul. Warszawska nr 30 pow. Gostyń*, k. 6.

kładano także stworzenie z pomieszczenia pralni aresztu oraz magazynów na potrzeby funkcjonariuszy posterunku⁴³.

Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja posterunku MO
w Piaskach, ul. Warszawska 30

Po przeprowadzonej wizji lokalnej nieruchomości zastępca kwatermistrza WUBP w Poznaniu w piśmie z 16 maja 1951 roku poinformował Komendanta Komendy Wojewódzkiej MO, że wskazany budynek nie odpowiada potrzebom organizacyjnym MO. Proponował, aby w tym domu urządzać zamiast posterunku dwa mieszkania dla rodzin miejscowych milicjantów⁴⁴. W związku z takim obrotem sprawy 8 czerwca 1951 roku Komendant Wojewódzki MO w Poznaniu złożył propozycję, by do dyspozycji MO w Piaskach oddać budynek położony przy ulicy 6 Stycznia 8. Argumentem przemawiającym za takim rozwiązaniem sprawy było to, że budynek składający się z czterech pokoi i kuchni jako jedyny mógł spełniać standardy milicyjnego posterunku, ponieważ przed wojną znajdowała się w nim siedziba Policji Państwowej. W tym czasie nieruchomość ta była w posiadaniu Wydziału Oświaty z przeznaczeniem na mieszkanie służbowe dla kierownika szkoły.

⁴³ IPN Poznań, *Protokół konieczności z 7 maja 1951 roku*, k. 16.

⁴⁴ IPN Poznań, *Pismo z dnia 7 maja 1951 roku Szefa PUBP w Gostyniu do Kwatermistrzostwa WUBP w Poznaniu*, k. 17.

Mieszkał w nim pracownik Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyniu o nazwisku Paizert⁴⁵.

Inną propozycją lokalizacji posterunku MO w Piaskach była nieruchomości położona przy ulicy Dworcowej 2. Jednak komisja odrzuciła ten projekt z powodu złej konstrukcji i sporego zużycia domu⁴⁶. Pod uwagę brano także lokalizację posterunku MO w gmachu Prezydium Gminnej Rady Narodowej. Jednak i ta propozycja nie została zaakceptowana. W związku z brakiem odpowiedniego budynku wrócono ponownie do pomysłu lokalizacji posterunku przy ulicy Warszawskiej 30. Ostatecznie na wniosek Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Gostyniu z 7 sierpnia 1950 roku oraz wskutek stosownej uchwały Gminnej Rady Narodowej w Piaskach z 17 sierpnia 1950 roku nieruchomości położona w Piaskach przy ulicy Warszawskiej 30 została przekazana na rzecz Komendy Powiatowej MO w Gostyniu jako własność Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego⁴⁷. Gdy wydawało się, że wszelkie przeciwności zostały usunięte, natrafiono na kolejną przeszkodę. Otóż wskazany budynek był zamieszkały przez rodzinę Kuflinśkich. W związku z tym przed remontem należało znaleźć mieszkanie o podobnym standardzie dla tej rodziny. Ponieważ Gmina Piaski w swoich zasobach nie dysponowała wolną kwaterą, rozpoczęto poszukiwania odpowiedniego lokum na terenie Gostynia. Ostatecznie zastępca Komendanta Powiatowego MO w Gostyniu chorąży Jan Tys zaproponował następujące rozwiązanie problemu: z racji tego, że Kuflinśki był pracownikiem cukrowni w Gostyniu, miał otrzymać mieszkanie w tym mieście zajmowane dotychczas przez rodzinę milicjanta Leona Skrzypczaka. Ten zaś miał dostać inne, służbowe lokum o podobnym standardzie, także w Gostyniu⁴⁸.

Kwatermistrz WUBP w Poznaniu przystał na tę propozycję. Ostatecznie po trwającym ponad rok postępowaniu budynek w Piaskach przy ulicy Warszawskiej 30 został przejęty 30 sierpnia 1952 roku na potrzeby funkcjonowania miejscowego posterunku MO⁴⁹. Kompleks ten składał się z dwóch murowanych budynków: biurowo-mieszkalnego liczącego 84,49 m² oraz gospodarczego o powierzchni 64,09 m². Oprócz tego w skład nieruchomości wchodził niezabudowany plac o rozmiarze 268 m² i ogród warzywny liczący 573 m². Posterunek miał dwa pomieszczenia biurowe oraz trzy pomieszczenia zajmowane przez rodzinę pracownika MO. 12 listopada 1956

⁴⁵ IPN Poznań, *Pismo z dnia 8 czerwca 1951 roku naczelnika Wydziału I-ego w Poznaniu do Kwatermistrza WUBP w Poznaniu*, k. 22.

⁴⁶ IPN Poznań, *Protokół dot. zbadania komisijnego wyboru pomieszczeń dla posterunku MO w Piaskach pow. Gostyń*, k. 25.

⁴⁷ IPN Poznań, *Akta zdawczo-odbiorcze z 7 maja 1951 roku*, k. 10.

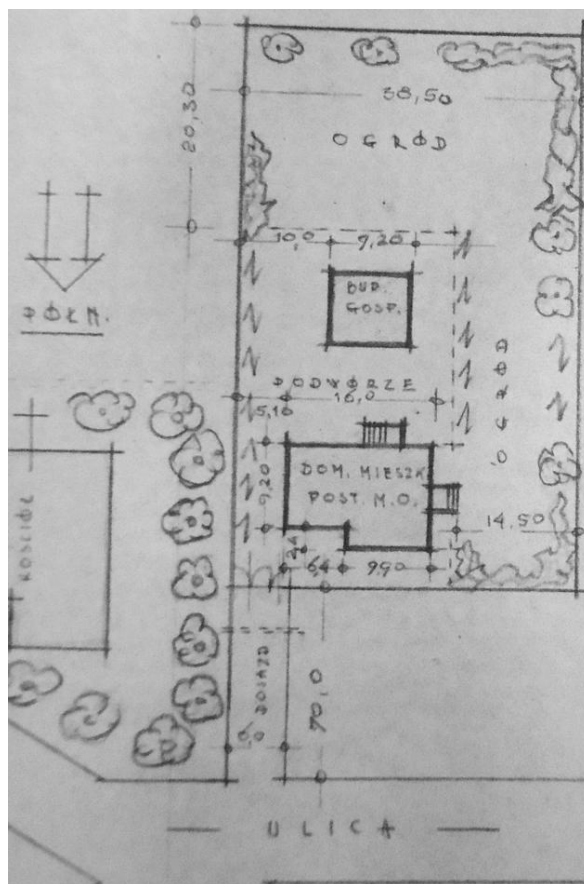
⁴⁸ IPN Poznań, *Protokół dot. zbadania komisijnego wyboru pomieszczeń dla posterunku MO w Piaskach pow. Gostyń*, k. 25.

⁴⁹ IPN Poznań, *Pismo z dnia 30 sierpnia 1952 roku mjr. Zejdensznira, Naczelnika Oddziału Budownictwa i Kwaterunku do Kwatermistrza WUBP w Poznaniu*, k. 41.

roku nieruchomość ta ponownie została przekazana w administrowanie Gromadzkiej Rady Narodowej w Piaskach z powodu lepszego administrowania budynku przez lokalne władze⁵⁰.

Posterunek MO w Poniecu, Rynek 1 oraz Polna 8

Posterunek MO w Poniecu został utworzony 10 lutego 1945 roku i mieścił się początkowo w budynku Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przy Rynku 1. Były to dwa pokoje. Zostały wynajęte na podstawie umowy z 31 grudnia 1947 roku, a roczny czynsz dzierżawy wynosił 10,80 zł⁵¹.

Mapa nieruchomości gruntowej – lokalizacja posterunku MO w Poniecu, ul. Polna 8

⁵⁰ IPN Poznań, *Wniosek Komendy MO w Gostyniu o przekazanie nieruchomości w administrację PGRN w Piaskach*, k. 45.

⁵¹ IPN Poznań, Po 083/405: *Kompleks nr 9164 położony w Poniecu ul. Polna nr 8, Wniosek szefa PUBP Gostyń do kwatermistrzostwa WUBP w Poznaniu o wyrażenie zgody na zdanie dwóch pokoi, gdzie mieścił się posterunek MO w Poniecu, Rynek 1.*

Drugi budynek administrowany przez PUBP w Gostyniu mieścił się przy ulicy Polnej 8. Znajdowały się w nim mieszkania służbowe miejscowych milicjantów. Ten parterowy gmach został wybudowany w 1908 roku. W 1920 roku stał się własnością Skarbu Państwa. W okresie II Rzeczypospolitej mieścił się w nim posterunek Policji Państwowej, a w czasie okupacji zajęty był przez żandarmerię niemiecką⁵².

To wolno stojący, murowany, podpiwniczony budynek kryty dachówką. Z zewnątrz pokryty był zaprawą cementowo-wapienną, stropy i podłogi o konstrukcji drewnianej. Dom wyposażony został w: siedem pieców, dwa trzony kuchenne, dziewięć palników gazowych, jeden kran, umywalnię fajansową, muszlę klozetową ze zbiornikiem, wannę i urządzenie natryskowe z piecem kąpielowym. Powierzchnia nieruchomości wynosiła 0,24 ha i składała się z budynku mieszkalnego o kubaturze 1156 m³ oraz budynku gospodarczego liczącego 78 m². Całość ogrodzono płotem z siatki drucianej, podwórze częściowo było wybrukowane kamieniem polnym (około 600 m²) oraz wyłożone żwirem (360 m²). Budynek wyposażono w instalacje: wodną, elektryczną i gazową⁵³.

17 maja 1952 roku szef PUBP w Gostyniu porucznik Weinert złożył wniosek o zdanie dwóch pokoi, w których mieścił się posterunek MO w Poniecu przy Rynku 1. Powodem był brak możliwości lokalowych do pracy funkcjonariuszy MO – Biura Ewidencji Ludności, a szczególnie referatu gminnego PUBP. Zgodnie z sugestią Weinerta, posterunek miał zostać przeniesiony do budynku przy ulicy Polnej 8. Koszty adaptacji budynku na potrzeby MO oszacowano na kwotę 14 172 zł. W jej ramach miano wykonać malowanie ścian wewnętrznych, przestawienie pieca kaflowego, naprawę instalacji wodociągowej, urządzenie aresztu oraz wmurowanie krat do okien⁵⁴. Kontrola komisji wykazała zasadność wniosku szefa PUBP Gostyń. Jednak aby przeniesienie posterunku MO mogło się odbyć, należało znaleźć mieszkania dla dwóch rodzin milicjantów, którzy zajmowali budynek przy ulicy Polnej 8. Dlatego też Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poniecu Mikołajczak zapewnił władze bezpieczeństwa publicznego, że funkcjonariusze otrzymają takie mieszkania⁵⁵. W związku z tym Szef Zaopatrzenia MBP wyraził 13 sierpnia 1952 roku zgodę na przeniesienie posterunku MO w Poniecu z Rynku na ulicę Polną⁵⁶. Budynek został 8 lutego 1956 roku przekazany przez Komendę Powiatową MO w Gostyniu w zarząd

⁵² IPN Poznań, *Karta nieruchomości*, k. 5.

⁵³ IPN Poznań, *Karta obiektu*, k. 2-7.

⁵⁴ IPN Poznań, *Pismo szefa PUBP Gostyń do Kwatermistrza WUBP w Poznaniu*, k. 15.

⁵⁵ IPN Poznań, *Odpis zaświadczenia Przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poniecu*, k. 20.

⁵⁶ IPN Poznań, *Pismo płk. Ringera Dyrektora Szefostwa Zaopatrzenia MBP do Kwatermistrza WUBP w Poznaniu*, k. 22.

nieruchomości państwowych Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu⁵⁷.

Rozwój wypadków w Polsce stanowiący konsekwencję politycznych rozstrzygnięć II wojny światowej sprawił, że rola Milicji Obywatelskiej nie ograniczyła się tylko do ścigania sprawców przestępstw kryminalnych oraz ochrony porządku publicznego. MO była jednym z filarów resortu bezpieczeństwa publicznego, czynnie uczestnicząc w walkach o „utrwalanie władzy ludowej”. Formacja ta, w szeregach której dominowali funkcjonariusze o pochodzeniu robotniczym i chłopskim, miała chronić przeobrażenia społeczno-polityczne i gospodarcze obozu rządzącego.

⁵⁷ IPN Poznań, *Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania nieruchomości położonej w Poznaniu przy ulicy Polnej 8*, k. 25-26.

